

การสร้างและการจัดการฐานข้อมูลภูมิปัญญาด้าน “ยุทธศาสตร์เมืองน้ำ” สมัยกรุงศรีอยุธยา Creation and management of a database for the Wisdom of the City Water Strategy in the Ayutthaya period

สายหยุด อุไรสกุล¹ กนก อุไรสกุล² นาวรัตน์ อินทรประสิทธิ์³ อาคม สระบัว⁴
ไพฑูรย์ ขาวมาลา⁵ ภัทรพงษ์ เก่าเงิน⁶

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 60 หมู่ 3 ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
โทรศัพท์ 085150212 E-mail: saiyud_u@gmail.com

² คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร 60 หมู่ 3 ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
โทรศัพท์ 0815861573 E-mail: kanok_urai@hotmail.com

³ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 60 หมู่ 3 ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
โทรศัพท์ 0868088513 E-mail: naowarat_t@hotmail.com

⁴ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 60 หมู่ 3 ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
⁵ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติโบราณคดีเมืองเก่า อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

⁶ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา 196 หมู่ 4 ตำบลประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

บทคัดย่อ

ตอนที่ 1 งานวิจัยตอนนี้เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับการขุดคลองตัดผ่านเมืองอย่างเป็นระบบ การจัดการน้ำเพื่อใช้เป็นปราการป้องกันศัตรูและเพื่อการเกษตรในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยศึกษาเรื่องราวตั้งแต่ พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310 ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 กรุงศรีอยุธยาลดความสำคัญลงมีฐานะเป็นเพียงเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ตามลำดับ การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาได้รวบรวมจากจดหมายเหตุ หนังสือประวัติศาสตร์ ตำรา บทความ เอกสารรูปภาพ แผนที่โบราณ และลงพื้นที่ตามหลักฐานในเอกสารต่างๆ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาที่ได้จากเอกสารต่างๆ เปรียบเทียบข้อมูลภูมิปัญญาและสภาพปัจจุบันปรากฏในพื้นที่จริง

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิสถานบ้านเมือง ซึ่งมีการสร้างบ้านแปงเมืองตามสภาพความเป็นเกาะเล็ก ๆ ล้อมรอบด้วยแม่น้ำ มีพื้นที่รอบนอกเป็นที่ราบแผ่ออกไปทั่วทุกทิศ ผังเมืองของกรุงศรีอยุธยามีผลต่อการบริหารจัดการน้ำให้เป็นระบบ มีการควบคุมน้ำทั้งในตัวเมืองและนอกตัวเมืองอย่างเหมาะสมตามฤดูกาล มีการใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน มียุทธศาสตร์การจัดการน้ำเพื่อป้องกันศัตรูโดยใช้บทบาทของน้ำเป็นระบบการป้องกันข้าศึก มียุทธศาสตร์ด้านการเกษตรเมื่อบริหารจัดการน้ำในฤดูน้ำหลาก มียุทธศาสตร์การสัญจรทางน้ำ การค้าขายและเป็นที่อยู่อาศัย

ตอนที่ 2 งานวิจัยตอนนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อสำรวจความคิดเห็นของบุคคลในพื้นที่เกาะเมือง เกี่ยวกับความรู้ด้านเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองน้ำ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ และด้านการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของการเป็นเกาะเมืองอยุธยาและการขุดคลองเมืองเพื่อการบริหารจัดการน้ำภายในเกาะ

เมืองอยุธยา แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยาในการป้องกันศัตรูและมีความรู้ว่าการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับความสำคัญของคูคลองเมืองโบราณ ควรได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟูอย่างมีแบบแผนเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนและก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้านการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับ ควรนำภูมิปัญญากลับมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำในปัจจุบัน โดยวิธีผสมผสาน ระหว่างภูมิปัญญาโบราณกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มากขึ้น เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าด้านความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา

ตอนที่ 3 ผู้วิจัยได้จัดเสวนาความรู้เรื่อง “คนกรุงศรี กินอยู่ ค่าขาย กับสายน้ำ” เพื่อจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำและเผยแพร่ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่ศึกษาค้นคว้าในรูปแบบต่างๆ การจัดเสวนาครั้งนี้ ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ได้แก่ พระราชพิธีไล่เรือ พิธีลอยกระทง และประเพณีแข่งเรือยาว ด้านนิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ได้แก่ เจ้าชายสายน้ำผึ้งกับพระนางสร้อยดอกหมาก และตำนานแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสวนาเรื่อง คนกรุงศรีกินอยู่ค่าขายกับสายน้ำ ผู้เข้าร่วมเสวนา ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับ ได้รับความรู้จากการเสวนาด้านข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับชุมชน ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ ควรบรรจุไว้ในทุกหลักสูตรและควรเผยแพร่ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำ

Abstract

Part 1: This research was the historical research that studied and collected wisdom about digging canals systematically through the Ayutthaya city, managing water that seemed as the fortress against the enemies, and using water for agriculture. This research studied information from 1893 B.C. to 2310 B.C. because of declining importance of Ayutthaya. After the second loss of freedom of Ayutthaya, it became as a suburb directly governed by Thonburi and Bangkok, respectively. Secondary Source were collected from the archives, the history books, text books, articles, documents, pictures (History Test Bodies), the ancient maps, and exploring to the real places which appeared in the many documents. After that, these data were analyzed and synthesized and compared with the current condition in the real places. According to analyzing and synthesizing the information on the water city strategy in Ayutthaya period, it found that housings were built on the landscape, a small island surrounded by rivers, and outer areas were the flat plains all around. The map of Ayutthaya city affected the system of water management. Both inside and outside the city, water was controlled properly in seasons. With wisdom water was used wisely for consumption related to the daily life. With the strategy of water management, water was used as the fortress against the enemies. In flood season, water was managed to the agricultural strategy. Furthermore, water was used as the strategies of waterway traffic, trades and habitations.

Part 2: The survey research about the opinions of people who have lived inside the city island. The topics were concerned about the Ayutthaya identity of the water city, the conservation and the restoration of the water city, and the wisdom of the water management. It found that most samples didn't know about the Ayutthaya identity of the water city, especially about the history of Ayutthaya Island and the canals dug for the water management in the island. However, most samples knew about using water to protect the city from the enemies and they knew that Ayutthaya was registered as the water city in the World Heritage. On topic of the conservation and restoration of the water city, most samples strongly agreed that the ancient canals were very important to be improved and restored systematically to sustainable conservation and historical tourism. On topic of the wisdom of the water management, the samples strongly agreed that we should use the old wisdom to deal with water at the present time and combine the old wisdom with the modern technology. In addition, the samples suggested

that historical information about the water city of Ayutthaya should be publicized widely so that the value of the water city of Ayutthaya would be realized.

Part 3: To collect the information base about the wisdom of the water city and publicize the historical information in various ways, the researcher held the conversation about “Krungsri people live and trade in the river.” From this conversation, there were the old custom and the belief in the river such as Royal ceremony of chasing boats, Loy Krathong ceremony, and long boat racing tradition. The folk tales about the river were Prince Sai Nam Phueng and Princess Soi Dok Mak, and the legend of the Chao Phraya River. In the participants' opinions, this conversation was very useful and they were able to get a lot of knowledge. Furthermore, the information from the research was very useful for the community also. The participants suggested that the historical information should be included in courses of schools and publicized more widely.

Keyword: Wisdom of the City Water Strategy

1. บทนำ

กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงนาน 417 ปี ถูกสถาปนาขึ้นเป็นราชธานี เมื่อวันที่ 4 ค่ำ เดือน 5 ปีชวด จุลศักราช 712 ตรงกับวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 1893 มีชื่อตามพงศาวดารว่า กรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุดมพระราชนิเวศน์มหาสถาน ด้วยบริเวณนั้นมีแม่น้ำล้อมรอบถึง 3 สาย อันได้แก่ แม่น้ำลพบุรีทางทิศเหนือ, แม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก และทิศใต้, แม่น้ำป่าสักทางทิศตะวันออก เดิมทีบริเวณนี้ไม่ได้มีสภาพเป็นเกาะ ต่อมาพระเจ้าอู่ทองทรงดำริให้ขุดคูเชื่อมแม่น้ำทั้ง 3 สาย กรุงศรีอยุธยาจึงมีน้ำเป็นปราการธรรมชาติให้ปลอดภัยจากข้าศึกกรุงศรีอยุธยา เป็นที่รวมแม่น้ำลำคลองหลายสิบสาย เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่ขุดขึ้นใหม่ภายหลัง ทำให้กรุงศรีอยุธยา เป็นแหล่งชุมชนทางน้ำ ในตัวเมืองมีถนนสร้างตัดตรงและยาวมาก มีคลองที่ขุดเชื่อมต่อกันจากแม่น้ำเข้ามาในตัวเมืองทำให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาได้อย่างทั่วถึง นอกจากถนนหลัก และคลองหลักแล้ว ยังมีตรอกซอย แยกจากถนนใหญ่ และคูเล็กแยกจากคลองใหญ่ ทำให้ในฤดูน้ำบรรดาเรือพายทั้งหลาย สามารถไปได้ถึงหัวกะโหลกบ้าน มีฝั่งเมืองที่วางไว้อย่างเป็นระเบียบ ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม อยู่ในภูมิฐานที่ดีและมั่นคง ยากที่ข้าศึกจะโจมตีได้โดยง่ายเพราะในทุกปีจะมีน้ำท่วมถึง 6 เดือน ทั่วพื้นที่นอกกำแพงเมือง ทำให้ข้าศึกไม่สามารถตั้งทัพอยู่ได้ การที่กรุงศรีอยุธยาเป็นแหล่งชุมชนทางน้ำ ย่อมมีระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพที่น้ำศึกษา จากข้อมูลดังกล่าวได้สนับสนุนให้ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีคุณสมบัติตามกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการมรดกโลกองค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติ จึงมีมติในการประชุมสมัยที่ 15 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงคาร์เทจ ประเทศตูนีเซีย เมื่อวันที่ 9- 13 ธันวาคม 2534 ให้ นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (Ayutthaya Historic City) หนึ่งในกฎเกณฑ์นั้นคือ กรุงศรีอยุธยาเป็นตัวแทน

ของความเป็นเอี่ยมในการสร้างสรรค์อันทรงคุณค่า และการเลือกสรรตำแหน่งที่ตั้งของพระนครให้เหมาะสมกับความซับซ้อนของลักษณะผังเมือง เฉพาะตัวของชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก อันเป็นธรรมชาติการตั้งถิ่นฐานแบบไทย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงพื้นฐานวัฒนธรรมที่สนองตอบความต้องการในการรักษาพระนคร การป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรู และความต้องการในการจัดระบบสาธารณูปโภคได้อย่างเหมาะสมกับสังคมพระนคร ถึงแม้ว่าคูคลองในปัจจุบันจะตื้นเขินไปมากแล้ว แต่ก็ยังสามารถมองเห็นร่องรอยได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การศึกษาความเป็นเอี่ยมในการจัดตั้งเมืองโดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างชาญฉลาดและรู้คุณค่า จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำเพื่อสร้างเป็นฐานข้อมูลและเผยแพร่องค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมภูมิปัญญา เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำ
2. เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของบุคคลในพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับเกี่ยวกับความรู้ด้านเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองน้ำ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ และด้านการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา
3. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำและเผยแพร่ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

3. วิธีการดำเนินงาน

งานวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ผลงานวิจัยตอนที่ 1 จะได้ข้อมูลสำคัญที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์เมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยาเมื่อได้ผลการวิจัยตอนที่ 1 แล้ว นำข้อมูลไปสร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นในตอน 2 และนำผลการวิจัยตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ไปจัดเสวนาในตอน 3 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เพิ่มเติมที่นอกเหนือจากผลการวิจัยตอนที่ 1 และตอนที่ 2 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ประเภทการศึกษาพัฒนาการ (Developmental Studies) เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เพื่อดูความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์เมืองน้ำสมัย กรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 1893- 2310 โดยสืบค้นข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลจากพื้นที่จริงที่ปรากฏในเอกสารที่ศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากแหล่งทุติยภูมิ ใช้วิธีการวิพากษ์ 2 วิธี คือการวิพากษ์วิจารณ์ภายนอก (External Criticism) และการวิพากษ์วิจารณ์ภายใน (Internal Criticism) เปรียบเทียบภาพถ่ายและแผนที่ปัจจุบันกับอดีต วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์สัมพันธ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์เมืองน้ำ และแปลความหมายข้อมูลและการสรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 2 สำรวจความคิดเห็นของบุคคลในเกาะเมืองอยุธยาและนอกเกาะเมืองอยุธยา เกี่ยวกับความรู้ด้านเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองน้ำ ด้านการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำและด้านการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการความเป็น

เมืองน้ำ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างเป็นแบบโควตาจาก 14 ตำบล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน

ตอนที่ 3 จัดเสวนาความรู้เรื่อง “คนกรุงศรี กินอยู่ค้าขาย กับสายน้ำ” เป็นรูปแบบการจัดนิทรรศการเกี่ยวความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา และจัดเวทีเสวนา เพื่อรวบรวมความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่น ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบความเชื่อจากนิทาน เรื่องเล่า และพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ข้อมูลที่ได้จากการเสวนา จะนำไปสร้างบทเรียนสำเร็จรูปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เมืองน้ำเพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษาในพื้นที่

4. ผลการศึกษา

ผลการวิจัยตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำ ปรากฏผล ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแปงเมือง กรุงศรีอยุธยาถูกออกแบบให้เป็นเมืองน้ำ มีผังเมืองที่สมบูรณ์และสวยงามที่เกิดจากความรู้ การออกแบบผังเมืองจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการน้ำเป็นสิ่งสำคัญ ภูมิปัญญาเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์ที่เข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง จากการที่กรุงศรีอยุธยามีแม่น้ำหลักทั้งสามสายที่ล้อมรอบเกาะเมือง เมื่อถึงฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมาก กรุงศรีอยุธยาจะใช้คูคลองเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทิศเหนือจดทิศใต้ และแนวทิศตะวันออกจดทิศตะวันตก ในการทำให้กระแสน้ำระบายออกไปจากตัวเมืองได้สะดวกและรวดเร็ว การสร้างเมืองอยุธยาจึงรักษาแม่น้ำลำคลองเดิมเอาไว้แล้วขุดคลองเพิ่มเติมคูคลองให้เป็นแนวตรง เชื่อมต่อกับแนวแม่น้ำลำคลองเดิมเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกันทั้งนอกเมืองและในนอกจากเหตุผลเรื่องการระบายน้ำออกนอกตัวเมืองแล้ว คูคลองที่ขุดขนานไปกับแม่น้ำยังไว้สำหรับการสัญจรทางเรือโดยการแจวเรือทวนขึ้นไป ทั้งนี้เนื่องจากน้ำในคูคลองไม่ได้ไหลตามกระแสในแม่น้ำ

2. ภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์การจัดการน้ำเพื่อใช้ป้องกันศัตรู ใช้ธรรมชาติน้ำหลากเมื่อยามข้าศึกศัตรูบุกประชิดเมืองก็จะพยายามต้านไว้จนถึงฤดูน้ำ น้ำที่หลากมากก็จะเอ่อท่วมค่ายที่พักและเสบียงของข้าศึก ส่วนตัวพระนครจะถมดินให้สูงกว่า มีแนวกำแพงเมืองเป็นคันเขื่อนล้อมรอบ ทำให้สามารถอยู่รอดผ่านฤดูน้ำหลากได้

3. ภูมิปัญญายุทธศาสตร์ด้านที่อยู่อาศัยกับความเป็นชุมชนเมืองน้ำ วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนมากอยู่เรือนไม้ไผ่ริมน้ำรอบเกาะกรุงศรีอยุธยามีเรือนแพเป็นที่พักอาศัย และส่วนคนที่มีฐานะจะมีเรือนไทยเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ยกพื้นสูง ใต้ถุนโปร่ง หลังคาสูงชัน และคลุมลงมาถึงส่วนที่เป็นระเบียง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา แผ่นไม้หรือจาก ดัดป็นลมนบนหัวแปที่หน้าจั่วของหลังคา และมีชานติดต่อกันครัวและห้องน้ำ

4. ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการน้ำ

4.1. ระบบการควบคุมน้ำ กรุงศรีอยุธยาไม่มีระบบท่อน้ำ ยกเว้นในฤดูแล้ง ซึ่งมีเขื่อนชั่วคราวสร้างอยู่หัวและท้ายคลองเพื่อกักน้ำไว้ในเมือง เขื่อนดังกล่าวทำด้วยไม้ระเนียดปักคู่กันลงไปในคลอง มีดินถมระหว่างกลาง [1] ในฤดูน้ำหลากเขื่อนดินจะถูกน้ำพัดทิ้ง ทำให้น้ำสามารถไหลผ่านเข้าไปในเมืองได้อย่างเต็มที่ ถ้าน้ำมากน้ำก็จะท่วมทันฝั่งคลองขึ้นมาถึงใต้ถุนบ้าน ในเมื่อเรือนไทยยกพื้นสูงเมื่ออยู่ในสภาพน้ำนองทั่วไปจึงเป็นเรื่องที่อำนวยความสะดวกให้แก่ชาวเมืองซึ่งสามารถแจวเรือ ไปมาหาสู่กันได้อย่างสบาย ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้ชาวเมือง

4.2.ระบบประปาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบบประปาในที่นี้ หมายถึง ระบบการส่งน้ำจากแหล่งน้ำมาตามท่อดินเผา เพื่อนำมาใช้ในอาคารหรืออาณานิคมพระบรมมหาราชวัง นักโบราณคดีพบว่ากรุงศรีอยุธยาเริ่มมีระบบประปามาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา โดยนำความรู้จากชาวตะวันตกที่เข้ามาทำงานในราชสำนัก มีคณะบาทหลวงชาวอิตาเลียนชื่อ โทมัส วาลกัวเนลา (Fr.Thomas De Valguarnera และวิศวกรชาวฝรั่งเศสชื่อ ดาโกลี (DAGOLI) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการจ่ายท่อน้ำ เหนือกว่าชาวต่างประเทศหลายคนที่ได้ร่วมมือกันกับคนสยามที่เก่งๆ [2] ซึ่งต่อมาคณะบาทหลวงทั้งชาวอิตาเลียนและชาวฝรั่งเศส ก็ได้ช่วยกันสร้างท่อส่งน้ำและถังเก็บน้ำนำน้ำเข้ามาใช้บางแห่งในตัวเมืองลพบุรีเป็นผลสำเร็จ วิธีการของระบบประปา คือ การชักน้ำจากแม่น้ำมาใช้ โดยมีระหัดวิดน้ำส่งน้ำให้ไหลไปตามท่อ นำน้ำขึ้นไปเก็บไว้ในถังเก็บน้ำที่ตั้งไว้บนที่สูง เมื่อน้ำก็ปล่อยให้ไหลลงมา แรงดันจากที่สูงจะดันให้น้ำไหลไปตามท่อต่างๆ ทั้งเพื่ออุปโภคและใช้ทำน้ำพุ

5. ภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์การค้าขายกับสายน้ำ กรุงศรีอยุธยา เป็นจุดบรรจบของสายน้ำสำคัญ จึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญขนาดใหญ่ มีสินค้าเกษตรหลังไหลมาจากทุกสารทิศภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐด้านการค้ากับต่างแดน กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่าสำคัญระหว่างซีกโลกตะวันตกและตะวันออก [3]

6. ภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์การเกษตร การเกษตรเป็นรากฐานสำคัญทางเศรษฐกิจของอยุธยาและมีส่วนในการเสริมสร้างราชอาณาจักร การมีแหล่งน้ำจำนวนมาก จึงทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เพราะเกิดจากการทับถมของดินตะกอนแม่น้ำซึ่งเหมาะสำหรับการทำนา ทำให้อาณาจักรอยุธยาเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ จากบันทึกของลาลูแบร์ [4] กล่าวถึงการทำนาและการเก็บเกี่ยว ความว่า “ชาวสยามมิได้ปรับปรุงที่ดินของตนนักได้แต่ไถแลหว่านเท่านั้นเมื่อฝนตกชุ่ม พอทำให้ดินอ่อนละมุนลงและดำเนินการเก็บเกี่ยวเอา บรรดาที่ดินซึ่งน้ำท่วมนองอยู่นั้นเป็นเนื้อนาดีสำหรับปลูกข้าวและว่ากันว่ารวงข้าวขึ้นสูงหนึ่งฟุตในระยะยี่สิบสี่ชั่วโมงรวงข้าวก็จะงอกยาวขึ้นถึงหนึ่งฟุตในระยะยี่สิบสี่ชั่วโมงเช่นกัน...”

7. ภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์การสัญจรทางน้ำ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ ทำให้เกิดเรือเดินทะเลขนาดใหญ่ เช่นเรือสำเภาและเรือกำปั่น มีอยู่ต่อเรือหลวงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ประชาชนต่างอาศัยเรือเล็กเรื่อน้อยสัญจรไปมา ถึงขนาดที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสบันทึกเอาไว้ว่า “ในแม่น้ำลำคลองเต็มไปด้วยเรือ จะไปไหนต่อไหนไหนก็เจอแต่เรือแน่นขนัดไปหมด จนไม่สามารถแหวกทางผ่านกันได้หากไม่ชำนาญ ทั้งที่เรือแน่นขนัดจอบแจวนั้นก็ไม่ปรากฏว่าเกิดอุบัติเหตุแต่อย่างใด ซึ่งเป็นเรื่องอัศจรรย์อย่างยิ่ง” และจากบันทึกของชาวเปอร์เซียเรียกกรุงศรีอยุธยาว่า เซห์รินาว ซึ่งแปลว่า เมืองเรือ หรือ นาวานคร การเดินทางในอดีตส่วนใหญ่จะใช้ทางน้ำเป็นหลัก วิถีชีวิตในการคมนาคมสัญจรไปมาเข้าสู่ถึงศูนย์กลางกับการใช้เรือ บรรพบุรุษชาวพระนครศรีอยุธยาได้สะสมภูมิปัญญา ใช้การสังเกต การทดลองใช้ มีประสบการณ์ในการทำเรือจากไม้ ซึ่งมีทั้งขนาดและประเภทแตกต่างกันไป รูปแบบเรือของการประดิษฐ์เรือที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพชน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เรือขุดและเรือต่อ

ผลการวิจัยตอนที่ 2 แบ่งเป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์การเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยากับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำผลปรากฏดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ตามลำดับ

ตารางที่1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ความเป็นเมืองน้ำ

ข้อ	ข้อความ	รู้	ไม่รู้
1	ประวัติศาสตร์ของการเป็นเกาะเมืองอยุธยา แต่ดั้งเดิมไม่มีเกาะเมืองอยุธยา มีเพียงแผ่นดินที่ยื่นลงไปแม่น้ำลพบุรี	54คน (18.12)	244 คน (81.88)
2	พระเจ้าอู่ทอง เป็นผู้สั่งให้ขุดคลองขื่อน้ำเชื่อมระหว่างแม่น้ำลพบุรีกับแม่น้ำป่าสัก ทำให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นเกาะเมืองขนาดใหญ่	70คน (23.49)	228คน (76.51)
3	ชาวต่างชาติที่เข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยามักจะเรียกชื่อกรุงศรีอยุธยาว่า “เวนิสตะวันออก” เพราะมีคูคลองจำนวนมาก	133คน (44.63)	165คน (55.37)
4	การบริหารจัดการน้ำภายในเกาะเมืองอยุธยา คูคลองในเกาะเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยามีการขุดเป็นแนวเหนือ-ใต้และตะวันออก-ตะวันตก	134คน (44.97)	164 คน (55.03)
5	คลองท่อมมีความสำคัญเกี่ยวกับการนำน้ำเข้าไปใช้ในเขตพระราชฐาน	147คน (49.33)	151คน (50.67)
6	กรุงศรีอยุธยาใช้ความเป็นเมืองน้ำในการป้องกันศัตรูบุกรุก	240 คน (80.54)	58 คน (19.46)
7	สมัยโบราณมีการผันน้ำออกจากเกาะเมืองอยุธยา โดยจะนำน้ำไปใช้ในพื้นที่ปลูกข้าวรอบนอกเกาะเมือง	139คน (46.65)	159คน (53.35)
8	กรุงศรีอยุธยามีระบบประปาที่ใช้ในเขตพระราชฐาน โดยใช้ระหัดวิดน้ำและนำน้ำไปเก็บบนถังสูงและปล่อยน้ำผ่านไปตามท่อดินเผาขนาดต่างๆ	77 คน (25.84)	221 คน (74.61)
9	กรุงศรีอยุธยาใช้ความเป็นเมืองน้ำทำการค้าขายกับชาวต่างชาติและเป็นศูนย์กลางการรวบรวมสินค้าภายในอาณาจักรและนอกอาณาจักร	186 คน (62.42)	112คน (37.58)
10	ความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยาจึงได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	159 คน (53.36)	139คน (46.64)

(ตัวเลขในวงเล็บเป็นค่าร้อยละ)

จากตารางที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเอกลักษณ์ความเป็นเมืองน้ำและประวัติศาสตร์ของความเป็นเกาะเมืองอยุธยา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ความเป็นเมืองน้ำ แต่มีความรู้ว่ากรุงศรีอยุธยาใช้ความเป็นเมืองน้ำในการป้องกันศัตรู และใช้ความเป็นเมืองน้ำในการค้าขาย

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นโดยเฉลี่ย	ค่า SD
1.	คูคลองโบราณในเกาะเมืองอยุธยา ที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามีความสำคัญจนถึงปัจจุบัน	4.44 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.86
2.	คูคลองเมืองโบราณควรได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเป็นเมืองน้ำ	4.29 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.72
3.	ปัจจุบันคูคลองเมืองโบราณไม่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนพระนครศรีอยุธยา	3.33 (เห็นด้วยปานกลาง)	1.44
4.	ท่านต้องการให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ความเป็นเมืองน้ำของเกาะเมืองอยุธยาอย่างมีแบบแผนและเกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์	4.34 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.66
5.	ปัจจุบันคูคลองเมืองโบราณมีสภาพที่เสื่อมโทรมยากต่อการปรับปรุงและฟื้นฟูให้กลับมาใช้งานได้อีก	2.00 (เห็นด้วยน้อย)	1.00
6.	ภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำตามคูคลองเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยาสามารถนำกลับมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำปัจจุบันได้	4.26 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.72
7.	ปัจจุบันคูคลองเมืองโบราณในเกาะเมืองถูกบุกรุกทำลายความเป็นคูคลองโบราณ	4.29 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.77
8.	ควรมีการจัดภูมิทัศน์ที่เหมาะสมบริเวณคูคลองเมืองโบราณที่ยังคงสภาพอยู่เพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อน	4.33 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.72
9.	การฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำของเกาะเมืองอยุธยา ควรมีการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาโบราณกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างกลมกลืน	4.30 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.70
10.	ควรมีการคำนวณออกแบบกำหนดสัดส่วนการปรับปรุงคูคลองเมืองโบราณให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ และเหมาะสมกับปริมาณน้ำที่คาดว่าจะมีมากที่สุด ให้ไหลผ่านคูคลองเมืองได้อย่างปลอดภัย	4.34 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.68

11	ประชาชนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูคูคลองเมืองโบราณให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุดอย่างคุ้มค่า	4.35 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.66
12	หากดำเนินการฟื้นฟูคูคลองเมืองโบราณอาจเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน	1.93 (เห็นด้วยน้อย)	0.90
13	ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการน้ำเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมมีลักษณะของความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยและคนไทยอย่างได้ผลและยั่งยืน ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้	4.33 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.63
14	การอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นคูคลองเมืองโบราณควรมีการจัดเวทีชุมชนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ฟื้นฟูความเป็นคูคลองเมืองโบราณ	4.16 (เห็นด้วยมาก)	0.71
15	ประชาชนขาดข้อมูลความเป็นมาของคูคลองเมืองโบราณ	4.30 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.70
16	ปัจจุบันความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของเมืองทำให้เป็นข้อจำกัดของการฟื้นฟูความเป็นคูคลองเมือง	4.35 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.72
17	ควรมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาด้านการเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา	4.37 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.68
18	ชุมชนควรสร้างกลุ่มและเครือข่ายในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ความเป็นเมืองน้ำโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน	4.31 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.72
19	การอนุรักษ์และฟื้นฟูคูคลองเมืองโบราณสามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	4.40 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.65
20	ควรศึกษาแนวทางการลดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำของเกาะเมืองอยุธยา	4.41 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.66

จากตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเป็นการมีอยู่ของคูคลองโบราณและเห็นด้วยกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ความเป็นเมืองน้ำ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัยตอนที่ 3 จัดเสวนาความรู้ เรื่อง “คนกรุงศรี กินอยู่ ค้าขาย กับสายน้ำ” เพื่อศึกษาความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่น ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบความเชื่อ นิทาน เรื่องเล่า พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ได้รวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ แบ่งเป็นประเพณีราชภัฏและประเพณีหลวงประเพณีทั้งสองอย่างนี้ มีการถ่ายทอดอิทธิพลแก่กันมาเป็นเวลาช้านาน กล่าวคือ เดิมประเพณีหลวงได้นำแบบอย่างไปจากประเพณีราชภัฏและนำไปผสมผสานกับวัฒนธรรมหรือลัทธิศาสนาอื่น เช่น ศาสนาพราหมณ์ ทำให้ประเพณีหลวงมีความขลัง ศักดิ์สิทธิ์ งดงาม มีระเบียบมากกว่าประเพณีราชภัฏ ได้แก่ พระราชพิธีโล้เรือ ส่วนประเพณีราชภัฏแก่พิธีลอยกระทงประเพณีแข่งเรือยาว

2. นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวกับสายน้ำ ได้แก่ เจ้าชายสายน้ำผึ้งกับพระนางสร้อยดอกหมาก ตำนานแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นผู้เข้าร่วมเสวนาเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรม เรื่อง “คนกรุงศรี กินอยู่กับสายน้ำ” ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสวนาเรื่อง “คนกรุงศรี กินอยู่กับ สายน้ำ”

ข้อ	ข้อความ	คะแนนเฉลี่ย	SD
1	ท่านได้รับความรู้จากการจัดนิทรรศการและการเสวนาเรื่องคนกรุงศรีกินอยู่กับสายน้ำ	4.28 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.79
2	ข้อมูลที่ได้จากนิทรรศการและการเสวนาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับชุมชน	4.24 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.71
3	การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มีความสำคัญควรบรรจุไว้ในทุกหลักสูตร	4.26 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.68
4	ท่านเข้าใจความเป็นเมืองน้ำของอยุธยาเพิ่มขึ้น	4.24 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.71
5	ข้อมูลประวัติศาสตร์ควรมีการเผยแพร่ให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน	4.45 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.70

5.อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์เมืองน้ำสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายด้าน ดังนี้

1. ด้านการสร้างบ้านแปงเมืองทำให้กรุงศรีอยุธยาเกิดเป็นเกาะเมืองที่มีลักษณะเป็นวงกลม จากการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะต่างๆของการสร้างคูคลองเมืองโบราณ พบว่า ลักษณะคูคลองเมืองโบราณที่มีลักษณะเป็นวงกลมเป็นลักษณะอารยธรรมของทวารวดี ดังนั้น จึงสันนิษฐานบางอย่างว่าในตอนต้นของกรุงศรีอยุธยาอาจมีการแผ่กระจายของอารยธรรมทวารวดี เช่น ในชื่อกรุงศรีอยุธยามีคำว่าทวารวดีปรากฏอยู่ โบราณวัตถุที่ยังคงอยู่ในวัดต่างๆที่ปรากฏหลักฐานในการสร้างวัดสมัยอยุธยาตอนต้น โบราณวัตถุเหล่านั้นมีรูปแบบศิลปะทวารวดีหลงเหลืออยู่ สิ่งต่างๆที่ปรากฏอยู่แสดงถึงอารยธรรมทวารวดีที่มีความรุ่งเรืองด้าน

ศิลปวัฒนธรรม คติความเชื่อต่างๆ หลายสิ่งหลายอย่างได้บอกถึงการอยู่ร่วมกันของผู้คน ซึ่งได้มีการพึ่งพาเทคโนโลยีร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา

2. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับระบบประปา โดยเฉพาะเรื่องระหัดวิดน้ำ จากการศึกษาพบว่า ในศตวรรษที่ 17 ประเทศฝรั่งเศสใช้เครื่องจักรชื่อว่า de la machine de Marly [5] ซึ่งเป็นระหัดวิดน้ำเพื่อการรดน้ำ หรือสูบน้ำ เครื่องจักรนี้มีวงล้อขนาดใหญ่ จำนวน 14 วงล้อ วงล้อนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สามารถยกระดับน้ำของแม่น้ำ Seyne ด้วยความสูง 535 pieds เพื่อให้เครื่องจักรสามารถจ่ายน้ำไปยังพระราชวังเวาซายส์ และที่อื่นๆได้ ส่วนในประเทศจีนได้พบภาพพิมพ์จากไม้แกะสลักประมาณค.ศ.1637แสดงการใช้ระหัดวิดน้ำด้วยแรงคน 2 คน ซึ่งปัจจุบันยังมีการใช้อยู่ ในประเทศไทยเทคโนโลยีเกี่ยวกับการนำน้ำขึ้นที่สูง โดยใช้พลังน้ำเป็นพลังขับเคลื่อนเรียกว่า เครื่องตะบันน้ำ [6] จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบประปาในสมัยกรุงศรีอยุธยาอาจมีความคล้ายคลึงกับการนำน้ำขึ้นที่สูงจากระบบต่างๆที่กล่าวมา

3. การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เอกลักษณ์ความเป็นเมืองน้ำ การอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งอาจเกิดจากการได้ศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ในระหว่างผู้ที่มีอายุมากกว่า 40ปี ขึ้นไป ส่วนใหญ่ไม่รู้ประวัติศาสตร์ความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา ด้านการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี เห็นด้วยในระดับปานกลางถึงมากเป็นส่วนใหญ่ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่กลุ่มที่มีอายุมากกว่า 40 ปี ขึ้นไป เห็นด้วยในระดับมากที่สุด เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยา เป็นข้อน่าสังเกตว่า ผู้ที่มีอายุน้อยให้ความสนใจที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูประวัติศาสตร์ไม่มากเท่าไร จึงควรให้ความสนใจในการที่จะทำความเข้าใจและเผยแพร่ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ในแง่ของการเสนอข้อเท็จจริงเชิงการวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้คนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างรู้คุณค่าและภาคภูมิใจในความเป็นประวัติศาสตร์ไทย.

4. การจัดเสวนา เรื่อง คนกรุงศรีกินอยู่ค้าขายกับสายน้ำ รูปแบบการจัดเสวนาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัย ผู้ร่วมเสวนาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยต่อยอด นอกจากที่จะเห็นความสำคัญของข้อมูลประวัติศาสตร์แล้วยังมีประเด็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยใช้ทุนประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เสนอแนะที่ประชุมเสวนาคล้ายกับเมืองโบราณจันซี ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของนครคุนชาน มณฑลเจียงซู ห่างจากนครซูโจวไปทางตะวันออก 35 กิโลเมตร จันซีเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่าพันปี มีรูปแบบเมืองคูคลองในถิ่นเจียงหนาน ซึ่งก็คือบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงตอนใต้ ที่ยังคงรักษาสีงก่อสร้างสมัยราชวงศ์หมิงและชิงไว้ได้เมืองแห่งนี้ได้ชื่อว่าจันซี เพราะมีลำธารน้อยใหญ่มากมาย จนแทบเรียกได้ว่าเมืองที่โอบล้อมไปด้วย ลำธาร ไม่ว่าจะเดินทางระยะใกล้แค่ไหนก็ยังต้องพายเรือไป

5. การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของยุทธศาสตร์เมืองน้ำสมัยกรุงศรีอยุธยา พบว่า จุดแข็งของยุทธศาสตร์เมืองน้ำสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ ภูมิปัญญาต่างๆในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้อง

กับสภาพความเป็นเมืองน้ำได้อย่างชาญฉลาด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสม การใช้น้ำเพื่อป้องกันศัตรู การเกษตร การค้าขายทางน้ำ เป็นต้น ส่วนจุดอ่อนเท่าที่ศึกษาพบว่า ในการใช้น้ำเพื่อป้องกันศัตรูสามารถทำได้ระยะหนึ่ง แต่เมื่อศัตรูเกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงสภาพความเป็นเมืองน้ำก็สามารถเตรียมการเป็น อย่างดีจนสามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้

6.สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่1.งานวิจัยตอนนี้เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทุกด้าน ยุทธศาสตร์เมืองน้ำ สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วยภูมิปัญญาต่างๆ ในการปรับตัวของชาวกรุงศรีอยุธยาเพื่ออยู่อาศัยกับแม่น้ำลำคลอง ประกอบด้วย ด้านการใช้น้ำ เพื่อป้องกันศัตรู ด้านการเกษตร ด้านการค้าขาย ด้านการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ด้านที่อยู่อาศัย การวางผังเมืองโดยการใช้สภาพความเป็นเมืองน้ำเป็นการกำหนดผังเมือง

ตอนที่2เป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ความเป็นเมืองน้ำ การอนุรักษ์และการฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการเป็นเกาะเมืองอยุธยา การบริหารจัดการน้ำตามสภาพความเป็นเมืองน้ำ แต่อย่างไรก็ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นเมืองน้ำโดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกับชุมชน

ตอนที่ 3 การจัดเสวนา เรื่อง คนกรุงศรีกินอยู่ค้าขายกับสายน้ำ ได้รวบรวมประเพณีเกี่ยวกับสายน้ำ ได้แก่ พระราชพิธีโล้เรือ พิธีลอยกระทงและประเพณีการแข่งขันเรือยาว ส่วนนิทานพื้นบ้าน ได้แก่เรื่อง เจ้าชายสายน้ำผึ้งกับพระนางสร้อยดอกหมาก และตำนานแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้เข้าร่วมเสวนา ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยาและต้องการให้มีการเผยแพร่ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ให้กว้างขวางขึ้น

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ความเป็นเมืองน้ำ ยังมีเรื่อง ที่ควรศึกษาเพิ่มเติมหลายเรื่อง เช่น การศึกษาฐานของโบราณสถาน หลายแห่งในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาที่มีความสูงจากพื้นมาก การก่อสร้างลักษณะนั้นนอกจากจะมีคติความเชื่อต่างๆแล้ว สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในปีพ.ศ.2554เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ น้ำเข้าท่วมเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาและท่วมโบราณสถานทั้งหมด ปริมาณน้ำที่เข้าท่วมมีปริมาณมากแต่ระดับน้ำสูงเพียงฐานของโบราณสถานเท่านั้น น้ำไม่ได้เข้าถึงส่วนที่สำคัญ ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่าการก่อสร้างโบราณสถานได้มีการคำนึงถึงความเป็นเมืองน้ำของกรุงศรีอยุธยาไว้แล้ว

7.กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเครือข่ายวิจัยเครือข่ายอุดมศึกษาภาคกลาง ตอนบนที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล สุวรรณภูมิ ที่สนับสนุนให้ทีมนักวิจัยได้ทำงานวิจัยนี้อย่างเต็มที่ และสนับสนุนให้นำผลงานวิจัยเผยแพร่สู่สาธารณชน ขอขอบคุณห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ที่หายากและมีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษา ความดี และความมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ทั้งหมดขอมอบแด่ทีมนักวิจัยที่มีความอดทนสืบค้นข้อมูลและลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักคณะกรรมการอุดมศึกษา(สกอ.)

8.การอ้างอิง

- [1] วรรณศิริ เตชะคุปต์ และปรีดี พิศภูมิวิไล. กรุงเทพฯเล่าเรื่อง. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มติชน.2554
- [2] นิโกลาส แซรแอส. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม.แปลโดย สันต์ ท โกมลบุตร . กรุงเทพฯ.โรงพิมพ์การศาสนา..(พิมพ์ครั้งที่2)2550.
- [3] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. สยามพานิชย์. มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย. สมุทรปราการ.2544
- [4] มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์. จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยามแปลโดยสันต์ ท โกมลบุตร.นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.(พิมพ์ครั้งที่๒) 2548
- [5] de la machine de Marly. www.marlymachine.org/
- [6] วิถีชนบ้านน้ำขึ้นที่สูง <http://kasetonline.com>